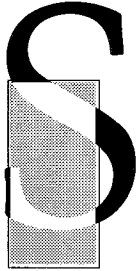

M A R I A

C O N C A

UNA APROXIMACIÓ PRAGMÀTICA ALS LLIBRES PROVERBIALS CATALANS

i acceptem alguns dels axiomes de la concepció semiòtica de la cultura, convindrem a considerar que la cultura és el dipòsit d'informació que posseeix la memòria d'una col·lectivitat, que la cultura té en la llengua el seu principal instrument, el qual no és solament el mitjà més perfeccionat per a comunicar informació sinó que, de més a més, és una espècie de casella on se sedimenta la massa d'informació o l'enciclopèdia de la col·lectivitat, i que els textos, i els textos literaris en particular, es troben entre els principals subministradors de la cultura.¹ Tanmateix, la cultura hauríem de definir-la, més que no com a suma de textos, com a sintetitzadora i productora d'aquests. Diguem-ne que, constantment, es filen teixits novells sobre canemassos antics, o sobre canemassos nous amb fils antics. I no és pas casualitat que *text* etimològicament signifiqui 'teixit'.

D'altra banda, els textos que es produeixen en una etapa històrica concreta estan íntimament lligats al seu context sociocultural i poden ser subministradors de models del món, els quals van variant segons les necessitats econòmiques i socials. És en aquesta línia argumental, i a través de la història de la cultura catalana, com s'ha d'analitzar la producció dels textos proverbials que han configurat al llarg del temps una part important de la nostra cultura. Si als segles XIII i XIV es pot parlar d'un gènere o d'una tipologia proverbial amb unes característiques pragmàtiques específiques, en l'actualitat moltes de les funcions d'aquells textos han desaparegut i, nogensmenys, molts d'ells ens han pervingut per via oral i han passat a formar part del nucli de la llengua, a sedimentar-s'hi com a part de la memòria col·lectiva. I és que una cosa era la intenció didàctica o moralitzant del compilador o autor del llibre i una altra, la funció que aquests petits textos poden realitzar una vegada alliberats de co-text i del context on s'havien produït.²

(1) Vegeu C. SEGRE (1985): *Principios de análisis del texto literario*, Barcelona, Editorial Crítica.

(2) A l'estudi introductor de M. CONCA (1988): *Els refranys catalans*, València, Editorial Tres i Quatre, trobareu desenvolupada aquesta idea.

Un altre aspecte a dil·lucidar és si considerem aquest gènere proverbial englobat dins la literatura i, doncs, qualifiquem els proverbis de textos literaris o si, altrament, els classifiquem sota el rètol recent de textos paraliteraris.³ Si situem els llibres proverbials catalans en el moment de la seva producció (els *Proverbis*, de Guillem de Cervera; el *Llibre de Saviesa del rei en Jacme d' Aragó*; el *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs*, de Jahuda Bonsenyor; les traduccions dels *Proverbis* de Salomó i del *Llibre de Cató*; les *Flors o Autoritats*, sentències tretes de les epístoles de Sèneca a Lucil; el *Secret de secrets*, de filiació pseudo-aristotèlica; els *Proverbis de Ramon*, els *Proverbis d' ensenyament* i els *Mil proverbis*, de Ramon Llull; els *Proverbis Àrabs*, de traductor anònim; l' *Art memorativa*, de Bernat Garí; el *De consolatione philosophiae*, de Boeci, traduït per Antoni Sapllana i Antoni Ginebreda; el *Llibre de tres*, d' autor anònim; el *Llibre de bons amonestaments*, d' Anselm Turmeda; la *Doctrina moral*, d' En Pacs; etc.), durant els segles XIII i XIV, veurem que no foren textos fets per a ser llegits com a literaris, ans al contrari, eren concebuts primordialment com a textos d' ensenyament, destinats a un lector model infant, unes vegades, o a un lector model polivalent, d' altres. Des del punt de vista clàssic de les tres funcions de la literatura: *movere, docere, placere*, aquests textos solament tendeixen a acomplir-ne les dues primeres i, com que la recepció hi compta, no han estat generalment considerats com a literaris. Una bona mostra del que diem és la poca atenció que han merescut per part dels historiadors de la literatura i dels assagistes en general, tant en el camp del pensament especulatiu com en el de l'educació.

Més discutible seria si, en el context actual, aquests llibres proverbials podrien recepcionar-se com a literaris, tal com ha passat amb la Bíblia i altres textos "sagrats" que han gaudit de la metamorfosi de la literaturització. Realment, despullats de moralitat els llibres proverbials, i en molts casos ni tant sols cal fer aquest exercici, hom pot llegir-los plaentment i fruit de llur poesia i de llur saviesa. Heus-ne ací alguns exemples.

Dels *Proverbis* de Guillem de Cervera⁴:

- Qui no ha ulls orbs és: e pus orbs qui huyls ha,
pus no veu mals, ne bes, ne concix ço que fa.
- De perlar pots aprendre callan, e no parlan,
de callar fes reprendre: savi es rete callan.
- Mays val ésser amats trop mays per sos sotmés
que temuts ne dieptats: notats lo fayt quals és.
- Per estrany encontrada, ne de temps per longança,
no deu ésser trencada entre amics amistança.

(3) Vegeu V. SALVADOR (1988): *La frontera literària*. Barcelona, Ed. PPU, pàgs. 201-228.

(4) Dins *Cançoner dels Comtes d' Urgell*, Barcelona, 1906. Societat Catalana de Bibliòfils. Pàgs 1-88. Lamentem no poder citar els proverbis de Guillem de Cervera a través de la tan esperada edició crítica de Joan Coromines, pendent de publicació.

-
- En la llengua està la vida e la morts:
per la llengua et vendrà bé o mals desconorts.

Del *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs*, de Jahuda Bonsenyor⁵

- Lo saber és vida del cor e llum de la vista.
- Així és lo saber qui no profita com tresaur qui no es despèn.
- Hom guanya aquest segle ab amics e l'altre ab ses obres.
- El prometre és núvol i l'atendre és pluge.
- La paraula forada ço que no foradaria l'agulla.
- Diu lo savi: la llengua és poca de tall e fa gran tall.
- Qui molt parla molt erra.

Dels *Proverbis* de Salomó ⁶:

- Perillosa cosa és a l'home viure en tal estament
en lo qual no volria morir.
- Si vols haver de tota sciència
ço que parlaràs sia breument, e mesurada, e altament.
- No descobres a home ton coratge
tro que el conegues e l'hages provat.
- La tua paraula sia tots jorns vertadera e acordant a ta vida.
- No quarts qui est ne d'on vendràs,
que ço que faces aquell seràs.

Del *Llibre de Cató* ⁷:

- Guarda't de cosa qui et torn a vergonya.
- Llig volenter, e sies membrant dels eximplis bons que llegiràs.
- Governa e adoctrina la tua companya.

(5) Edició crítica de G. LLABRÉS (1889), Palma de Mallorca, Impremta d'en Joan Colomar, pàgs 1-78.

(6) *Ibidem*, pàgs 80-90.

(7) *Ibidem*, pàgs 91-119.

-
- No vuyles menyspresar la força de la persona poca, car molt hòmens de poca forma són savis e valents.
 - No vuyles tost massa creure a les paraules de tots hòmens, car diverses gents parlen en diverses maneres.

Dels *Mil proverbis* de Ramon Llull⁸:

- Ton companyó no sàpia més en tu que tu en ell.
- Qui fuyg a gelosia, fuyg a gran treball.
- Prudència vetlla en lo temps que imprudència dorm.
- Qui no ha fort coratge soven és vençut.
- Hom pascient no és vençut.
- Voluntats de dos amics se concorden a una fi.
- Sperança no fa gran despesa.
- Pasciència en lo començament plora e riu en la fi
- Qui no persevera no va.

Del *Llibre de tres*⁹:

- Tres coses fan hom alegre: salut, riquea e plasent companya.
- Tres coses enganen l'hom jove: pluja menuda, vi dolcet e llàgremes de putana.
- Tres coses fan bon escrivà: veritat d'escruiure, ésser delliure e salari trempat pendre.
- Tres coses fan les dones com se descalcen: tiren la calça, mostren les mamelles e baden lo cul.
- Tres coses fan dona graciosa: bell parlar e bells ulls e bells pits.
- Tres aigües són perdudes: aquelles que hom met en lo vi e aquella qui serveix a batiar jueu vell e aquella del bany qui serveix a dona vella.
- Tres coses fan diners: fan tort, fan dret e fan furgar cony estret.

(8) L. FARAUDO DE SAINT-GERMAIN (1954): "El texto de los *Mil proverbis* de Ramon Llull, atribuido a Salomón en un códice valenciano del siglo XIV", dins *Homenaje a Millàs-Vallcrosa*, volum I, Barcelona, CSIC.

(9) *Llibre de bons amonestaments i altres obres*, Palma de Mallorca (1987), Editorial Moll, pàgs. 69-85.

Del *Llibre de bons amonestaments* d'Anselm Turmeda ¹⁰:

- Temps de vendre, temps de comprar,
temps de fugir, temps d'encalçar
Savi és l'hom qui pot trempar
la sua ira.

- Si ab negú vols contrastar
pensaràs ço que vols parlar;
car paraula no pot tornar,
pus que és dita.

- Més val pa eixut ab amor
que no gallina ab remor.
"A los parents faràs honor"
ço diu lo savi.

- Qui bé està mai no es moga;
qui cerca lo mal tost lo troba;
lleixar via vella per nova
és modorria.

- Qui bé farà bé trobarà,
qui mal farà semblant haurà;
cascun son faix aportarà
en l'altre segle.

- Vulles tostemps dir veritat
de ço que seràs demanat;
mas en cas de necessitat
pots dir falsaia.

Aquests textos, a banda de poder-se llegir globalment per un lector empíric actual com a textos literaris, han estat guardats a petits bocinets, amb sentit complet, en l'enciclopèdia col·lectiva i se n'han servit totes les generacions que ens han precedit des d'aleshores, tant en textos orals com escrits de tipologia ben variada. Avui, no solament continuen usant-se sinó que, de més a més, han donat pas a uns altres textos moderns emparentats amb aquests com són els eslògans publicitaris i polítics. ¹¹ Aquells i aquests es troben en els límits difusos de la literatura i s'emmarquen perfectament sota el rètol de paraliteratura, al costat de molts altres: dietaris, epistolaris, documents, escrits de premsa, ...

(10) *Ibidem*. Pàgs 50-68.

(11) Vegeu M. CONCA (1987): *Paraliterologia*, Biblioteca Lingüística Catalana, Universitat de València.

En aquest treball, ens proposem l'anàlisi del tipus de discurs dels llibres proverbials en el context de llur emissió. Cal constatar que aquesta producció fou considerable i que ens trobem davant de dues menes de llibres: aquells que van signats per autor o que són fefaentment atribuïbles a un autor, generalment amb aportacions originals o modificades al costat d'altres ja conegudes, com els de Guillem de Cervera, de Ramon Llull o d'Anselm Turmeda, i aquelles antologies o florilegis que consten de proverbis hebreus, àrabs, grecs o llatins, com és el cas del *Llibre de saviesa*, del de Jahuda Bonsenyor, del d'En Pacs o del *Flors o Autoritats*, de compilador anònim, ultra les traduccions de Salomó, Cató, etc. Tota aquesta producció ens fa pensar en la potencialitat semiòtica d'aquests textos, la bondat experiencial dels quals ja havia estat provada per les antigues cultures que ens havien precedit i que ara passaven a la nostra, tot posant a prova la solidesa expressiva de la llengua catalana en el moment de la seva consolidació com a llengua de comunicació escrita: prova primera que superà amb enginy i eficàcia així com bellíssima heroïna de rondalla.

No s'ha dit, o no s'ha dit prou, que els llibres proverbials constitueixen els primers repertoris de versos netament catalans, sense provençalismes. Notem com el primer compendi, de Guillem de Cervera, encara aprovençalat, però no gaire, dóna pas tot seguit a la gran producció que hem esmentat suara completament en català. Tanmateix, els manuals d'història de la llengua catalana ni tan sols esmenten aquests llibres. Quant als estudis d'història de la literatura catalana, al nostre parer s'hi ha fet sovint una distinció massa dràstica entre prosa i poesia. Es parteix de la premissa que la llengua literària es consolida en la prosa de Ramon Llull, mentre que la poesia no fa el cim fins que no arriba Ausiàs March "lleixant a part l'estil dels trobadors". Mentrestant, però, hi ha hagut les estrofes parèmiques, els proverbis rimats, els proverbis en estrofes de quatre versos d'Anselm Turmeda,... Cal recordar *hic et nunc* que la parèmia gaudeix de l'estructura formal i rítmica del vers i del joc expressiu del llenguatge poètic i, també, que tot el proverbi constitueix una metàfora completa. Així ho afirma Max Black quan diu: "Si es pretén construir l'oració sencera amb mots emprats metafòricament, el resultat n'és un proverbi, una al·legoria o una endevinalla"¹² De la mateixa manera, S. Levinson remarca que "de fet, les metàfores estan estretament vinculades amb les paraules i els proverbis"¹³ i, així, per exemple, si diem *paraula i pedra solta no tenen volta*, generalment hi ha el propòsit d'aplicar-ho metafòricament a la situació del moment. En el sentit explicat s'usen els proverbis quan es textualitzen en la prosa. Parem esment sobre com la prosa medieval usa a bastament d'aquest recurs; les obres de Llull i Eiximenis, per no citar fins i tot les lletres missives dels jurats de la ciutat de València, en són paradigmàtiques.

L'estructura de molts d'aquests llibres proverbials presenta les parèmies agrupades temàticament, alguns sota paratextos (subtítols temàtics) explícits, com és el cas del *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs* o dels *Mil proverbis*, d'altres, sense paratextos però agrupats temàticament, bé que no sistemàticament, com fan Guillem

(12) M. BLACK (1961): *Modelos y metáforas*, Madrid, Ed. Tecnos, 1966, pàg. 38.

(13) S. LEVINSON (1983): *Pragmática*. Barcelona, Ed. Teide, 1989, pàg. 141.

de Cervera o Anselm Turmeda. Açò ens fa pensar en la funció didàctica, mnemotècnica, però també en la funció poètica: recordem el fragment dels diners del *Llibre de bons amonestaments*, tan encertadament musicat per en Raimon. És o no és poesia?

Tornant a la potencialitat semiòtica dels proverbis medievals de què parlàvem adés, potencialitat que es manifesta en les tres components que formen la tríada de la teoria del text: sintaxi, semàntica i pragmàtica, íntimament interrelacionades, focalitzarem l'anàlisi des de la component pragmàtica, car ens interessa sobretot què es feia, quin acte de parla es realitzava entre l'emissor i el receptor d'aquest discurs social i quines propietats específiques es donaven en el context, per tal que es realitzés un acte de comunicació reeixit i apropiat.

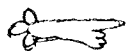
Pel que fa a les condicions de naturalesa cognitiva i social que afecten emissor i receptor, tenim un emissor/autor culte, dipositari del saber i de la veritat, coneixedor de llibres filosòfics i sapiencials, que sap llengües: àrab, hebreu, llatí, grec...; pensem en el políglota Ramon Llull i en Jahuda Bonsenyor, torsimany d'Alfons II i coneixedor a fons de la llengua àrab. Aquest emissor aconsegueix perfectament la condició d'autoritat: emet, perquè està en condicions de fer-ho, judicis savis, consells morals, doctrina filosòfica que ha de moure el receptor/lector a actuar. Aquesta condició d'autoritat li ve conferida, moltes vegades, per manament del rei i apareix sovint textualitzada:

Com lo molt alt, e molt noble, e molt poderós senyor en Jaume, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, de Sicília, de Mallorca, de València, de Sardenya, e de Còrsega, Comte de Barcelona, lo qual es curós de cercar, saber e tractar, (...) per ço com sab e entén que el saber és un dels maiors béns que Déu ha donat a les gens (...), el qual és senyal de la claror del cors e de bons capteniments (...) axí com diu lo savi: -no és neguna cosa de major profit com saber; que si vol guanyar aquest segle guanye'l, e si vol guanyar l'altre han poder-, haja manat a mi, Jahuda, jueu de Barcelona, fill de N'Estruch Bonsenyor ça enrera, que jo degués ajustar e ordonar paraules de savis e de filòsofs, e treu de llibres aràbics e aquells tornar escriure en romanç (...)¹⁴

Des del punt de vista del receptor/lector també s'acompleixen les condicions cognitives i socials: creença en la veritat i bondat dels consells que mouen a actuar. Un exemple il·lustratiu del que acabem de dir es troba al manuscrit dels *Proverbis* de Guillem de Cervera que va fer servir en Llabrés en la seva edició crítica¹⁵. Es tracta de nombroses ratlles i senyals fetes als costats dels proverbis que denoten les observacions dels lectors. En alguns casos hi és una mà fresca:

(14) G. LLABRÉS, op. cit., pàgs. 1-2.

(15) G. LLABRÉS (1907), *Estudi històric i literari sobre el Cançoner dels Comtes d'Urgell*, Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils.

Molt mays val sens perills pa e aygua manjar
que perdics, ne comills, ne vis, ab mal viar.

I en altres, molt més explícits, hi és l'expressió "fa fer" que es troba en el manuscrit al marge dels següents proverbis:

Ja per aspra paraula no leix obediència,
ne no parles a taula trop que rasos te vença.

Si ab nagu prens paria, guardans que bes cabdell;
membret la companya del lop e del anyell.

Amb aquesta expressió "fa fer", que de bon segur hauria satisfet John L. Austin, el famós filòsof del llenguatge autor de *How to do things with words* (1962), el lector, que ha copsat la intenció o força il·locutiva de l'acte de parla, en deixa constància mitjançant una resposta verbalitzada d'impuls a l'acció. L'acte de comunicació ha estat pragmàticament adequat.¹⁶

El receptor dels proverbis era fonamentalment un conjunt de lectors polivalents, entre els qui naturalment hi havia els infants - aquells infants privilegiats, pocs, que s'ensinistraven en l'art de la lectura i el raonament mitjançant els proverbis-. Els autors d'aquests llibres gairebé sempre s'adrecen explícitament al lector tot manifestant la intenció didàctica. Guillem de Cervera suposa que platica amb els seus fills des del principi:

Fills, per vosaltres dic aquests dits planament,
car volgre fossets rics de saber e de sen.

Llull, a la introducció dels *Mil Proverbis*, diu:

... per ço fem aquests proverbis perquè donen doctrina com hom sàpia haver a la fi sua e al qual és creat, com sia açò que proverbi sia instruhiment e breument significa veritat de moltes coses.

Turmeda, al *Llibre de bons amonestaments*, també s'adreça al lector:

Qui aprendre vol bon nodriment
aquest segueasca.

Acabem d'escoltar de la boca de Llull, i és una premissa comunament acceptada, que proverbi "breument significa veritat de moltes coses". Quins mecanismes textuais i contextuais, quina estratègia pressuposicional actua per tal que aquestes breus expressions esdevinguin veritats universals? Marc Angenot, en un extens tractat sobre l'anàlisi del discurs ideològic, diu del proverbi que tot proverbi és un ideologema modalitzat sota la forma de trop: és a la vegada enunciat derivat d'una regla quasi-lògica i síntesi ideològica.¹⁷

(16) Per a la relació entre els actes de parla i la comunicació literària, vegeu T. VAN DIJK (1987): "La pragmàtica de la comunicació literària", dins *Pragmàtica de la comunicació literària*, Madrid, Ed. Arcos.

(17) M. ANGENOT (1982): *La parole pamphlétaire. Typologie des discours modernes*, Paris, Ed. Payot.

Un ideologema és la màxima subjacent a un enunciat, en el qual el subjecte circumscriu un camp de pertinença particular. En el cas del proverbi, tot ell és un ideologema que, a l'ensem, apareix enunciat explícitament, no pressuposat com en el cas d'altres ideologemes, en forma de trop i per tant susceptible de ser aplicat a infinitat de situacions i de discursos diferents, amb el valor de veritat comunament acceptada.

Tanmateix, caldria diferenciar entre aquells proverbis que tenen com a base un ideologema que parteix de fets del coneixement experiencial, que poden esdevenir, i de fet esdevenen, veritats universals, i aquells altres els ideologemes dels quals responen a una creença o coneixement de grup, per tant el seu valor és, generalment, més restringit en l'espai i en el temps. Els proverbis antics que ens han pervingut per via oral creiem que responen al primer tipus. En citarem alguns exemples:

De Guillem de Cervera:

- Qui enant no garda soven anrere cay ("Qui no mira en avant cau en arrere")
- Per savis es tenguts lo foll, can va callan ("El boig, quan calla, per savi és tingut")

De Jahuda Bonsenyor:

- La paraula forada ço que no foradaria l'agulla
("La paraula forada el que no forada l'agulla")
- Qui molt parla molt erra ("Qui molt parla molt erra")
- El prometre és núvol e l'atendre és pluge
("El prometre és núvol i l'atendre és pluja")

De Ramon Llull:

- Qui ben viu va a bona mort ("Qui fa bona vida fa bona mort")
- Molt pensa e poc parla e seràs savi
("Pensa molt i parla poc i els savis et faran lloc")
- Qui perd esperança, perd totes coses ("Qui perd l'esperança ho perd tot")

D'Anselm Turmeda:

- Si tot ho vols tot ho perdràs (" Qui tot ho vol tot ho perd")
- Si de mal be vendrà l'anyell, cert, mal profit farà la pell
(" Quan de mal be ve l'anyell, mal profit farà la pell")

- Qui bé farà bé trobarà (“Qui bé fa bé troba”)
- Paraula no pot tornar, pus que és dita (“Paraula i pedra solta no tenen volta”)
- Més val pa eixut amb amor que no gallines ab remor
 (“Més val pa eixut amb amor que no gallina amb dolor”)

Hem vist com el fet que els proverbis hagin arribat als llibres o hagin sortit dels llibres, tant se val, no ha invalidat la seva transmissió oral, ans al contrari aquestes expressions equilibrades i intensament rítmiques han estat constantment repetides, escoltades i aplicades metafòricament a milers de situacions i, fins i tot, modelades segons les noves experiències vivencials, com es posa de manifest, per exemple, en els canvis ocorreguts al llarg del temps en el darrer refrany reportat. La llengua catalana, del segle XIII ençà, podem dir que ha superat amb enginy i resistència la prova segona, així com valerosa heroïna de rondalla.

Walter J. Ong¹⁸ explica que, en les cultures orals, el pensament seriós està relacionat amb sistemes de la memòria i que les necessitats mnemotècniques influeixen en la sintaxi, així com el ritme ajuda la memòria. En aquestes cultures la llei mateixa és celada en refranys i proverbis i sovint es recorre a un jutge de la cultura oral perquè repeteixi proverbis pertinents a partir dels quals puguin deduir-se decisions justes per als casos en litigi. Els autors catalans també recorren al jutge, al savi, a la citació d'autoritat.

Jahuda Bonsenyor cita Plató i sobretot Aristòtil com a font de saviesa en una gran munió de proverbis:

- Diu Plató: qui és vol venjar de son enemic deu tractar de créixer sa valor
- Demanaren a Aristòtil que és gint parlar, e ell dix: parlar poc, e breu, e dret e huias respondre

Anselm Turmeda cita Orígenes:

- La fembra és cap de pecat,
 vaixell del diable malvat
 e gitament del sant regnat
 diu Orígenes

Guillem de Cervera cita Salomó:

- Dels proverbis que fe lo savi Salomó,
 bay pausaray gran re, per gensar la rayso

Salomó és la gran deu de saviesa de l'època, de vegades massa i tot, com és el cas del copista del manuscrit del segle XIV, existent a la Biblioteca Universitària de

(18) W. J. ONG (1982): *Oralidad y escritura*, México, Ed. Fondo de Cultura Económica, 1987.

València, que conté els *Mil proverbis*, el qual els adjudicà a Salomó en substitució de l'explícit del propi autor: "Aquests Proverbis féu e dictà Mestre Ramon Llull de Mallorca, venent d'oltra mar, en l'any de nostre Senyor Deus Jhesuxrist M.CCC e dos".

Una altra prova de la popularitat de Salomó ens la dóna el tractament irònic que en fa l'autor del *Llibre de tres* :

Tres pets feu Salomó: lo primer en la barba d'aquell qui es desfà per maridar sa filla, lo segon de les nines qui prenen marits vells, lo terç d'aquells qui han fills legítims e fan hereves llurs mullers.

Els proverbis també poden ser considerats com a citacions, però no en el sentit de donar suport al que s'ha dit mitjançant el pes d'una autoritat, sinó en el sentit de citació com a figura de comunicació¹⁹. Això ocorre quan l'ús d'aquestes parèmies no sembla resultar de les necessitats de l'argumentació i llur contingut passa a un segon pla, per a esdevenir signe d'arrelament en una cultura i poder jugar el paper de contrasenya o d'identificació de grup. Per això, al si de la cultura catalana, els proverbis i refranys van tornar a ser motiu de creació i d'estudi durant la Renaixença i ho tornen a ser en l'actualitat. Heus ací uns proverbis moderns de Joan Fuster ²⁰:

- Una persona que ens estima és un perill permanent.
- Contra el bé i contra el mal -contra les pretensions de l'un i l'altre- només tenim una defensa: la ironia.
- No desertis: rebel·la't -si pots, és clar.

La prova tercera la llengua catalana l'ha afrontada amb enginy i modernitat, però no sabem si l'heroïna se'n sortirà perquè el malvat rei encara té el castell en son poder.

Maria Conca
Universitat de València

(19) Vegeu Ch. PERELMAN, L. OL-BRECHTS-TYTECA (1970): *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, Editions de l'Université de Bruxelles, 1976.

(20) J. FUSTER (1968): *Consells, proverbis i insolències*, Barcelona, Ed. A.C.